

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. μθ

Πρὶν ἀφήσω τὸν Ἐρατοσθένην, δίκαιον εἶναι νὰ τὸν ἐλευθερώσω ἀπὸ τινᾶς συκοφαντίας. Ὁ Ἐρατοσθένης, ὡς ἰσόρησα μικρὸν ἀρχήτερα, ἐπολεμήθη, εἴτε δίκαιως, εἴτ' ἀδίκως, ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του λογίους ἄνδρας, ὡς μικρᾶς σοφίας ἄνθρωπος. Πολλοὶ καὶ τῶν μεταγενεστέρων τὸν ἐπολέμησαν διὰ τὰ γεωγραφικὰ του σφάλματα. Ἐκ τούτων εἶναι ὁ Ἰππαρχος, ὁ Πολύβιος, ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὁ Ποσειδώνιος, καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι συγχωρημένον, εἰς μόνον ἔχη σκοπὸν τὴν εὐρεσὶν τοῦ ἀληθοῦς, μηδὲ βλάβη τὰ πρὸς τὸν ἀγνοήσαντα τὴν ἀλήθειαν καθήκοντα, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ τῶν ἡθῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἐρατοσθένης ἐμαθητεύθη τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Χίων Ἀρίσωνα (1), ἤκουσεν ἀκόμη καὶ τοῦ Ἀρίσωνος τὸν διδάσκαλον, καὶ ἀρχηγὸν τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως Ζήνωνα. Καὶ ὁμοίως ὁ περιηγητὴς Πολέμων, ὅστις ἤκμασε πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Ἐρατοσθένους (2), ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐδ' ὑπήγεν ὅλως ὁ Ἐρατοσθένης εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ ἀναίσχυντον ψεῦδος τοῦ Πολέμωνος τοῦτο ἐλέγχεται καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν Στράβωνα, ὅστις μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον, καὶ (τὸ πλέον ἀξιοσημεῖωτον) τὸ μαρτυρεῖ εἰς καιρὸν, ὅταν κατηγορῇ μὲ πολλὴν ὀργὴν (3) τὸν Ἐρατοσθένην, ὅτι ὠνόμασε τὸν Ἀρίσωνα καὶ ἄλλους τινᾶς εὐρισκομένους τότε εἰς τὰς Ἀθήνας φιλοσόφους, καὶ ἐσιώπησε τὸν

(1) Σουίδ. λίξ. Ἐρατοσθένης.

(2) Vossii de Historic. Græc. lib. I, cap. 18, pag. 119.

(3) Στραβ. Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 18.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ἐνδοξότερον παρά τοὺς ἄλλους, Ζήνωνα. Δὲν εἶναι παράδοξος οὐτ' ἢ σιωπὴ τοῦ Ἐρατοσθένους, ἐπειδὴ πιθανὸν ὅτι ἐκαταφρόνει, ὡς ὁ διδάσκαλός του Ἀρίστων, τῶν Στωϊκῶν τὰ δόγματα· οὐτ' ἢ ὀργὴ τοῦ Στωϊκοῦ Στράβωνος διὰ τὸ σιωπηθεῖν ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως Ζήνωνος· παράδοξον ἤθελεν εἶσθαι ὅτι δὲν ἤλεγξε τὸν Ἐρατοσθένην ὡς πλάτων, ἂν ὅλως εἶχε πιθανότητα ἢ συκοφαντία τοῦ Πολέμωνος (1).

Ὡσαύτως ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἔκλεψεν ὁ Ἐρατοσθένης τὸ σύγγραμμα τοῦ Τιμοσθένους. Ἡ ὑπόψια τῆς λογοκλοπίας ἐγενήθη ἀπὸ μόνου τοῦ Μαρκιανοῦ τὰ λόγια ταῦτα· « Ἐρατοσθένης δὲ ὁ Κυρηναῖος, οὐκ οἶδα τί παθῶν, τὸ Τιμοσθένους » ΝΕΤΕΓΡΑΨΕ βιβλίον, βραχέα τινὰ προσθεῖς, ὡς μηδὲ τοῦ προοιμίου τοῦ μνημονευθέντος ἀποσχέσθαι, ἀλλ' αὐταῖς » λέξεσι κάκεινο τοῦ οἰκείου προσθεῖναι συγγραμματος (2) ».

---

(1) Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν συγγραμμάτων (ὅλων ἀφανισμένων ἀπὸ τὸν χρόνον) τοῦ Πολέμωνος τούτου εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον Ἑλλαδικός, περιέχον ἀκριβῆ τῆς Ἑλλάδος ὅλης περιγραφὴν, καὶ τὸ, Περὶ τῶν κατὰ πόλεις ἐπιγραμμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσυνάθροισε τὰς χαρκαγμένας εἰς ὅλας τὰς κατὰ πόλεις σήλας ἐπιγραφάς. Διὰ τὸ πρῶτον τὸν ἐπωνόμασαν Περιηγητήν· διὰ τὸ δεύτερον, σκωπτικῶς Στηλοκόπαν· ἰδ. τὰς εἰς τὸν Ἀθῆν. σημειώσ. τόμ. 3, σελ. 353.

(2) Μαρκιαν. Προίπλ. ἐν τῷ πρώτ. τόμ. τῶν κατ' ἐπιτόμ. Γεωγραφ. (ἰκθ. Βιέν. Δύσρ. 1807) σελ. 445· τὸ σύγγραμμα τοῦ Τιμοσθένους, διηρημένον εἰς δέκα βιβλία, ἐπεγράφητο Περὶ νήσων, κατὰ τὸν Μαρκιανόν, Περὶ Διμένων, κατὰ τὸν Στράβωνα (Γεωγραφ. βιβλ. 5, σελ. 421).

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. να

Ἄλλο ὁμῶς εἶναι τὸ ΜΕΤΕΓΡΑΨΕ, καὶ ἄλλο τὸ ἘΚΛΕΨΕΝ. Ἄν δὲν ὠνόμασε τὸν Τιμοσθένην, ἢ μεταγραφὴ εἶναι κλοπὴ· ἂν τὸν ὠνόμασεν, ἢ μεταγραφὴ λογίζεται μαρτυρία, ὅτι ἤυρε τόσον καλὸν τὸ σύνταγμα του, ὥστε δὲν εἶχε τι ν' ἀλλάξῃ εἰς αὐτό. Καὶ χάρις εἰς τὸν Στράβωνα! ἀπὸ τὸν ὁποῖον μαυθαίνομεν, ὅτι ὄχι μόνον ὠνόμασε τὸν Τιμοσθένην ὁ Ἐρατοσθένης, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπαίνεσεν· «Ἐρατοσθένους... καὶ ἔτι Τιμοσθένους τοῦ»
» τοῦς Λιμένας συγγραψάντος, ὃν ἐπαινεῖ μὲν ἐκεῖνος μά-
» λιστα τῶν ἄλλων κ. τ. λ. (1)». Ἐπειτα, διὰ νὰ πιστεύσῃ τις τοιαύτην κλοπὴν, πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τὸν Ἐρατοσθένην ἡλίθιον· ἐπειδὴ ἐκλεπτεν ὅ,τι δὲν ἐδύνατο νὰ κρύψῃ. Τοῦ Τιμοσθένους τὸ σύγγραμμα δὲν ἦτον εἰς μόνον αὐτὸν γνωστὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τῆς Ἀλεξανδρείας σοφοὺς ἀνδρας· ἐκ τῶν ὁποίων ἤθελαν ἀναμφιδόλως εὔρεσθαι τινὲς νὰ φανερώσωσι τοῦ Ἐρατοσθένους τὴν κλοπὴν, ἐξ ἐκείνων μάλιστα ὅσοι τὸν ἐπωνόμαζαν ΒΗΤΑ. Αὐτὸς ὁ Τιμοσθένης (2) ἐνδεχόμενον νὰ ἔζη αἰόμη· οἱ φίλοι του καὶ συγγενεῖς συνέζων μὲ τὸν Ἐρατοσθένην·

(1) Στραβ. Γεωγραφ. τόμ. Α', σελ. 119. Ὁ Στράβων, διακόσια σχεδὸν ἔτη μεταγενέστερος τοῦ Ἐρατοσθένους, πιθανὸν ὅτι ἐγνώριζεν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ, παρὰ τὸν Μαρκιανόν, ὅστις ἔζησε κατὰ τὴν πέμπτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα.

(2) Ὁ Τιμοσθένης ἦτο ναύαρχος Πτολεμαίου τοῦ δευτέρου, ὅστις ἔπαυσε νὰ ζῆ κατὰ τὸ 245 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἀφήσας διάδοχον τὸν υἱὸν του Πτολεμαίου τὸν τρίτον, τὸν ἐπονομασθέντα Εὐεργέτην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, ὡς εἶπα (σελ. μ'), ἐπροσκαλέσθη ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ἰδωρίσθη ἐπιστάτης τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης.

καὶ πῶς ἤθελαν ἀμελήσειν νὰ ζηλιτεύσωσι τὴν κλοπὴν του! Ἄρκοῦσι ταῦτα περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους.

Μετὰ τὸν Ἐρατοσθένην εἶναι Ἰππάρχος ὁ Νικαεὺς, ἀστρονόμος πρῶτος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του, γεννημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ παραδώσῃ πολλὰς ἀληθείας εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἄν καὶ δὲν ἀσχολήθη ἰδίως εἰς τὴν γεωγραφίαν, ἐσυνέργησεν ὁμως πολὺ εἰς τὴν πρόοδον αὐτῆς. Ἐδέχθη τῆς γῆς τὴν ἀναμέτρησην τοῦ Ἐρατοσθένους (1), καὶ ἀκολούθησεν εἰς ἄλλα πολλὰ τὸ σύστημά του· εἰς πολλὰ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸ ἀνατρέψῃ, ἀλλ' ὄχι πάντοτε εὐλόγως. Ἀπ' ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις βοηθούμενος ἐδιώρισε τὴν θέσιν τινῶν τόπων, τῶν ὁποίων ἐπεχείρησε καὶ πρῶτος αὐτὸς νὰ σημειώσῃ τὰ ἀληθινὰ ἀπ' ἀνατολῆς εἰς δύσιν διαστήματα, μὲ τὴν παρατήρησιν τῶν σεληνιακῶν ἐκλείψεων (2). Τοῦ Ἰππάρχου εὕρημα πιθανῶς θέλουσί τινες, ὅτι εἶναι καὶ ἡ Σφαιρικὴ προβολὴ (3) τῶν γεωγραφικῶν πινάκων, ἤγουν ἡ μέθοδος

(1) Ἰδ. Στράβ. Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 146 καὶ 170.

(2) Ἰδ. τὸν αὐτ. αὐτ. σελ. 8-9, καὶ Bailly, *Histoire de l'astronomie moderne.*, tom. I, pag. 115. Gosselin, *Recherches sur la géographie systématique et positive des Grecs*, tom. I, pag. 2.

(3) Τὴν ὁποίαν οἱ νεώτεροι ὀνομάζουσι *projection*, ἢ *méthode des projections*. Τινὲς τὴν ἀποδίδουσιν εἰς τὸν Ἰππάρχον· ἄλλοι ὑποπτεύονται, μὴν ἔναι εὕρημα Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου. Ἰδε Gosselin, *Géographie des Grecs analysée*, pag. 53, et *recherche sur la géographie systématique et positive des anciens*, tom. I, pag. 48, καὶ Bailly, *Histoire de l'astronomie moderne.*, tom. I, pag. 48 et 107

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. νγ'

νά μεταφέρεται εἰς τὸν πίνακα ἢ σφαιρικὴ ἐπιφάνεια τῆς γῆς οὕτως, ὥστε νὰ φυλάσσεται, ὅσον συγχωρεῖ τοῦ πίνακος τὸ ἐπίπεδον, ἢ κύρτωσις, ἢ σύννευσις, τῶν καταγραμμένων εἰς τὴν σφαῖραν παραλλήλων καὶ μεσημβρινῶν κύκλων (1).

Ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ Ἰππάρχου συγγράμματα, τῶν ὁποίων τὸν καταλογὸν μᾶς ἐφύλαξαν οἱ σπουδασαὶ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας (2), ὀλόκληρον δὲν ἔμεινε σήμερον ἄλλο παρά τὸ ἐπιγραφόμενον, Ἐξηγήσεις τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου ραινομένων, τὸ ὁποῖον ἔβαλεν εἰς τὸ Οὐρανόλογον τοῦ Ὁ Πεταύιος (3). Ἀπὸ τὸ Κατὰ τοῦ Ἐρατοσθένους σύγγραμμα μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Στράβων (4) ἀποσπάσματα τινά, ἐλέγχων ἐνταυτῷ καὶ τὴν πολλὰ ἀύσηρὰν κρίσιν τοῦ Ἰππάρχου περὶ τῆς Ἐρατοσθενικῆς γεωγραφίας.

Μετὰ τὸν Ἰππαρχὸν ὀνομάζεται ὁ Πολύβιος, ἱστορικὸς μὲν κατ' ἐπάγγελμα, ἀλλὰ χρήσιμος εἰς τὴν γεωγραφίαν, διότι τῶν ὁποίων ἱσόρησε πράξεων ἐδιώρισε πολλάκις καὶ τὴν θέσιν καὶ τὰ διαστήματα τῶν τόπων, ὅπου ἐπράχθησαν, ὡς ἔκαμε καὶ ὁ Ἡρόδοτος. Ὁ Γερμίνος ὁμοίως ὀνομάζει καὶ ἰδίως γεωγραφικὸν σύνταγμα τοῦ Πολυβίου, ἐπιγραφόμενον, Περὶ τῆς περὶ τὸν ἰσημερινὸν οἰκῆσέως (5)· ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανόν

---

(1) Ἰδ. Στράβων. Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 150.

(2) Ἰδ. Φαβρικ. Ἑλληνικ. Βιβλιοθήκ. τόμ. Δ, σελ. 27—30, καὶ Bailly, *Histoire de l'astronomie moderne*, tom. I, pag. 489.

(3) Petav. *Uranolog.* pag. 171—255.

(4) Εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον βιβλίον τῆς Γεωγραφίας.

(5) Γερμίν. Εἰσαγωγ. εἰς τὰ φαινόμενα. Ἰδ. Petav. *Uranolog.* pag. 54.

ὅτι ἔλαβεν ὁ Στράβων (1) ὅ,τι λέγει περὶ τῆς εἰς ζώνας δια-
ρέσεως τῆς σφαίρας.

Τὸν Πολύβιον διαδέχεται Ἀρτεμίδωρος ὁ Ἐφέσιος. Ἡ γεω-
γραφία του περιείχεται εἰς ἔνδεκα βιβλία· τῆς ὁποίας σώζεται
μόνη ἢ ἀπὸ τὸν Μαρκισανὸν συνταχθεῖσα ἐπιτομή.

Μετὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον εἶναι Σκύμνος ὁ Χῖος, ὃς εἰς ἔγραψε
διὰ σχῶν ἰαμβικῶν Περσιήγησιν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὴν ἐπροσ-
φώνησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Νικομήδην. Μόνοι 977
σχῶι σώζονται τὴν σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τὴν Περσιήγησιν ταύτην.
Πολλὰ περιγράφει ὡς αὐτόπτης· ἐπειδὴ περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα
Ἰλιαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σικελίαν, καὶ πολὺ μέρος τῆς Λιβύης.
Ὅσων ἔμαθεν ἀπ' ἄλλους, εἰς τὰ πλείοτερα ἠκολούθησε τὸν
Ἐρατοσθένην, τὸν ὁποῖον ἐπαινεῖ ὡς ἐπιμελέστατον Γεωγράφον.

Σύγχρονος, ἢ ὀλίγον μεταγενέστερος, τοῦ Σκύμνου εἶναι ὁ
Ποσειδώνιος, Στωϊκὸς φιλόσοφος, ἱστορικὸς ἀξιόλογος, καὶ
ἑθνωπὸς ἀξιόλογος, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ περὶ αὐτοῦ τῶν τότε καὶ
Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ὑπόληψις. Οἱ Ῥόδιοι ὄχι μόνον τὸν
ἐκατάστησαν διδάσκαλον τῆς σχολῆς των, ἀλλὰ καὶ Πρύταυν
τοῦ πολιτεύματος (2). Ἐκ τῶν Ῥωμαίων φίλους καὶ θαυμαστὰς
τῆς σοφίας του εἶχε τὸν Κικέρωνα, τὸν μέγαν Πομπηῖον, καὶ
ἄλλους ἀνδρας ἐνδόξους. Ὅσα μᾶς ἐφύλαξαν ἀποσπασμάτια οἱ
μεταγενέστεροι ἀπὸ τὴν εἰς πενήκοντα δύο βιβλία γραμμένην
ἱστορίαν τοῦ Ποσειδωνίου (3) εἶναι ὅποια νᾶ μᾶς προξενήσωσι

(1) Γεωγραφ. τομ. Α, σελ. 122-125.

(2) Ἰδ. Στράβ. Γεωγραφ. βιβλ. ζ', σελ. 316, καὶ βιβλ. ιδ', σελ. 655.

(3) Σουίδ. λέξ. Ποσειδώνιος.

• ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. νέ

μεγάλην λύπην διὰ τὸν ἀφανισμόν της. Ὁ Στράβων τὸν ὀνομάζει φιλόσοφον τῶν συγχρόνων του πολυμαθέστατον (1), καὶ τὸν καταριθμεῖ καὶ εἰς τοὺς Γεωγράφους, διὰ τὰς περιεχομένας εἰς τὴν ἱστορίαν του γεωγραφικὰς τῶν ἱσορουμένων εἰδήσεις, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἰδιαίτερον αὐτοῦ σύνταγμα Περὶ τοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον αἰτιολόγησε διεξοδικῶς τὰς πλημύρας καὶ τὰς ἀμπώτεις. Ὁ Οὐόσσιος (2), ἀπατηθεὶς ἀπὸ τὸν Σουΐδαν, ἀποδίδει τὸ Περὶ τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς ἄλλον Ποσειδώνιον, Ὀλβιοπολίτην. Ἄν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἀναπολόγητος ἀμέλεια τοῦ Στράβωνος ἤθελεν εἶσθαι, ὅτι, φέρων συχνὰ μάρτυρα τὸν Ποσειδώνιον, ὅν ἔκαμε ταύτην τὴν διάκρισιν.

Κατὰ τὸν Κλεομήδην (3), ὁ Ποσειδώνιος ἐλόγιζε τὴν περίμετρον τῆς γῆς σταδίων 240,000. Ὁ Στράβων ὀνομάζει καὶ ἄλλην ἀναμέτρησιν αὐτῆς σταδίων 180,000, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὸν Ποσειδώνιον (4). Ἡ διαφορὰ καὶ τούτων, ὡς καὶ τῶν ἀνωτέρω (5) σημειωμένων μετρήσεων, κατὰ τὴν γνώμην ἐνδόξων τινῶν γεωγράφων, ἔκει μόνον εἰς τὴν διαφορὰν τῶν σταδίων.

Ὁ Ποσειδώνιος ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ διαφόρου ὕλης συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ Μετεωρολογικὰ ἐσύντεμεν ὁ Γεμῖνος. Εἰς ταῦτα πιθανὸν ὅτι εὑρίσκετο ἡ γνώμη περὶ τοῦ

(1) Στράβ. Γεωγραφ. βιβλ. ιε', σελ. 753.

(2) Vossii; De Historic. Græc.; pag. 156.

(3) Κυκλικ. Θρωρ. βιβλ. Α, κεφ. 10, σελ. 52.

(4) Στράβ. Γεωγραφ. τομ. Α, σελ. 122.

(5) Σελιδ. μγ', σημ. 3.

ὑψους τῆς ἀτμοσφαίρας, τόσον πλέον ἀξιοσημείωτος, ὅσον δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ τὴν γνώμην (ἀν καὶ ἀναπόδεικτον ἀκόμη) τῶν νεωτέρων. Μεταξὺ τούτων ὁ Δελαίρης (De la Hire) ἐκτείνει ἕως σχεδὸν δεκαεπτὰ λεύγας Γαλακτικῆς τὸ ὕψος αὐτῆς· ὁ δὲ Ποσειδώνιος τὸ ἐνόμιζε τετρακοσίων σταδίων, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία λείπεται ὀλίγον ἀπὸ τὰς δεκαεπτὰ λεύγας (1).

Ὅτι ἔλεγα (2) περὶ τοῦ χαρακτήρος τῆς ψυχῆς τοῦ Ἐρατοσθένους, ἐμπορῶ νὰ προσαρμόσω καὶ εἰς τὸν Ποσειδώνιον. Οἱ παλαιὴ ἀνγγραφεῖς ἀπέθαναν· καὶ ὅταν ἡ ἱστορία σιωπᾷ περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν διαθέσεως, μέσον ἄλλο νὰ τοὺς κρίνωμεν δὲν μένει παρά ὅσα ὁ χρόνος μᾶς ἀφήκε σημεῖα καὶ μνημεῖα ὄχι μόνον τῆς σοφίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐμεταχειρίζοντο τὴν σοφίαν. Σοφὸς νὰ γένη τις δὲν εἶναι πρᾶγμα δύσκολον· ἀλλὰ τὰς ἀρείας καὶ πολιτικῆς ψυχῆς, εἴαν ἡ σοφία τὰς τρέφῃ καὶ τὰς αὐξάνῃ εἰς τὸ ἀρειότερον, νὰ τὰς γεννήσῃ δύναμιν δὲν ἔχει, ἀν δὲν τὰς λάβῃ δημιουργημένας ἀπὸ τὴν φύσιν. Ὀλίγαι τανὲς γνῶμαι, ὀλίγοι λόγοι, ἀκοῦν πολλάκις νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν εὐφυΐαν ἢ τὴν ἀφυΐαν τῆς ψυχῆς. Τρία ἢ τέσσαρα τοῦ εὐφυοῦς Διογένους ἀποφθέγματα εἶναι ἱκανὰ νὰ δικαιώσωσι τὸν Πλάτωνα, ὅστις τὸν ὠνόμαζε, Σωκράτην μαινόμενον, καὶ πάλιν αὐτὸ τοῦτο νὰ δείξῃ τὴν

---

(1) Bailly, *Histoire de l'astronomie moderne*, tom. I, pag. 121, καὶ Brisson, *Dictionnaire raisonné de Physique*, tom. I, pag. 333, 2e édit.

(2) Ἀνωτέρ. σελ. μς'-μη.

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. 15

εὐφυΐαν τῆς ψυχῆς τοῦ Πλάτωνος, εἰς τὸν ὁποῖον δύο μόναι λέξεις ἤρκεσαν νὰ εἰκονίσῃ τόσον προσφυῶς τὸν Διογένην.

Καὶ πρῶτον, μαρτυρεῖ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Ποσειδωνίου ἡ φυλαχθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖον μακρὰ καὶ ζωηρὰ περιγραφὴ τῆς ἐλευθῆς ἐξευτελίσεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα περιγραφῇ, ἣς καὶ θέλγει καὶ σπαράσσει ἐνταυτῷ τοῦ ἀναγνώστου τὴν ψυχὴν, τὸ πρῶτον διὰ τὸ εἰκονικὸν τῆς ἐκφράσεως, τὸ δεύτερον, διότι βλέπει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θημισοκλέους, τοὺς Κεκροπίδας (ὡς σκωπτικῶς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ποσειδώνιος), ἀναγκασμένους, διὰ νὰ φύγῃσι τὴν τυραννίαν τῶν Ῥωμαίων, νὰ ψωμοζητῶσι τὴν προξασίαν Ἀσιανοῦ ἄλλου τυράννου, τοῦ Μιθριδάτου· καὶ τοὺς ὁποίους διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τις ἔπρεπε νὰ ἦναι Περικλῆς, ἡ Δημοσθένης, νὰ ἀκροάζωνται μὲ κρότους γελοίους τὰς γελοίας τοῦ νόθου Ἀρισίωνος (1) τερατολογίας.

Σημεῖον ἀκόμη τῆς εὐφυΐας τοῦ Ποσειδωνίου εἶναι καὶ ὅτι εἶπεν εἰς τὸν μέγαν Πομπηϊόν, δὴν οὗτος, στρατεύων κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥόδον (2). Ἀφοῦ ὁ ἐνδοξότατος Ῥωμαῖος ἀκροάσθη παραδίδοντα εἰς τὴν σχολὴν τὸν Ποσειδώνιον (3), ἀποχαιρετίζων τὸν ἠρώτησεν, ἂν εἶχέ τι νὰ

---

(1) Τοῦτο εἶχεν ὄνομα ὁ βωμολόχος οὗτος τύραννος, κατὰ τὸν Στράβωνα (βιβλ. 9, σελ. 398)· ὁ δὲ Ἀθηναῖος (βιβλ. 4, σελ. 211-213) τὸν ὀνομάζει Ἀθηνίωνα.

(2) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 4-5.

(3) Στράβ. Γεωγραφ. βιβλ. 14, σελ. 492.

τὸν προσάξῃ καὶ ὁ Ποσειδώνιος τὸν ἀπειρώδη πάραυτα τὸν Ὀμηρικὸν στίχον τοῦτον (1), :

Δὴν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔρμεναι ἄλλων.

Ὅ,τι μάλιστα χαρακτηρίζει ἐνταυτῷ καὶ τὸ ἀρεῖον καὶ τὸ εὐδαιμονικὸν ἀπὸ προλήψεως τῆς ψυχῆς τοῦ Ποσειδωνίου, εἶναι ὁ νόστος περίγελως τῶν Ἑλληνικῶν μύθων. Τούτων εἰς ἦτο καὶ ἡ θαυματουργικὴ τοῦ Ἡρακλέους ἐκστρατεία εἰς τὰς Ἐσπερίδας. Ὅταν ἐφθάσεν εἰς τοὺς Λέγυας ὁ βίαιος οὗτος Ἡρακλῆς, μὴ συγχωρούμενος ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους τὴν διάβασιν τῆς χώρας,

(1) Ἰλιάδ. ζ', 208. Ἐν ἀπὸ τὰ σημεῖα τῆς εὐφυΐας τῶν συγγραφέων εἶναι καὶ ὁ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν ποιητικῶν ῥήσεων, καὶ μάλιστα τοῦ Ὀμήρου· τὰς μεταχειρίζονται ποτὲ γνωμικῶς, ποτὲ παροιμιακῶς, καὶ ἄλλοτε παρωδῶντες αὐτὰς εἰς τὸ κωμικώτερον, ἀλλὰ πάντοτε σχεδὸν προσφυῶς. Τῶν σχολαστικῶν ἡ μέθοδος εἶναι ἄλλη· ἀποσπάζουσιν πενήκοντα ἢ ἑκατὸν στίχους ποιητῶν, ἔπειτα, ὅταν ἔλθῃ (ἢ ὅταν νομισώσιν, ὅτι ἦλθε) καιρὸς νὰ γράψωσι τι, ἐρευνᾶν εἰς ποῖα μέρη τῆς γραφῆς δύνανται νὰ τοὺς εὐρίσκωσι μὲ βίαν· οὐδ' αἰσθάνονται οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἀντὶ νὰ εὐρίσκωσι τὴν ἀμορφὴν αὐτῶν γραφῆν, κάμνουσι τὰ ῥάκη τῆς φανερώτερᾳ μὲ τὴν προσκόλλησιν τῶν πολυτίμων ἀρχαίων ὑφασμάτων. Εἰς τὰς μεταφορὰς κάλιν, τῶν ὁποῦν ἡ προσφυῆς χρήσις δίδει καὶ κάλλος καὶ ψυχὴν εἰς τὸν λόγον, εἶναι ἀκόμη ἀφυέστεροι. Παραδείγματα τοιαύτης σχολαστικῆς ἀφυΐας εἰς ἡμᾶς σήμερον ἔμεναν ὀλίγα· διότι καὶ σχολαστικοὶ (χάρις εἰς τοὺς ἀποβαλόντας τὴν μέθοδον αὐτῶν ἀπὸ τὰ σχολεῖα φιλοσοφικῶν διδασκάλων!) ἔμεναν ὀλίγοι καὶ αὐτοὶ πιθανὸν ὅτι δὲν θέλουσιν ἀργῆσαι νὰ καταλάβωσιν, ὅτι ἐχθροὶ τῶν εἰρημῶν, ὅχι οἱ συμβουλευόντες αὐτοὺς νὰ μὴ μωραίνωσιν, ἀλλὰ τὸ χαρτίον, τὸ μέλαν, τὸ κοιδύλιον, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται, διὰ νὰ ζηλιτεύωσιν αὐτοὶ χωρὶς ἀνάγκην τὴν μωρίαν τῶν...

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. 18

τούς ἐπολέμησεν εἰς μόνους ὄλους μὲ τὰ τόξα του! Τοῦτο δὲν ἦτο βίβαια μικρὸν θαῦμα! ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξεκενώθη ἡ φαρέτρα ἀπὸ βέλη, ἐχρηάσθη θαῦμα μεγαλύτερον ἄλλο· οὐδ' ἄργησεν ὁ πατήρ αὐτοῦ, ὁ Ζεὺς, νὰ τὸ θαυματουργήσῃ. Ἐβρεξε βροχὴν βαρῦναι λίθων, μὲ τούς ὁποίους λιθοβολῶν ἐκατατρόπωσε τούς Λέγυας ὁ Ἡρακλῆς. Πρὸς ταῦτα ἔλεγεν ὁ νηήμων Ποσειδώνιος, ὅτι τὸ θαῦμα τοῦ Διὸς δὲν εἶχ' ὀλότελα νοῦν· διότι συντομώτερον ἤθελε βοηθήσειν τὸν υἱὸν του, ἂν ἔβρεχεν ἀμέσως τούς λίθους κατακεφαλῆς τῶν Λιγύων, παρὰ κατασωρεύων αὐτούς ἔμπροσθέν του, διὰ νὰ τούς συναθροίσῃ ἔπειτα ἕνα καθ' ἕνα, καὶ νὰ πετροβολῇ τούς ἐχθρούς (1).

---

(1) « Ὡσπερ οὐ κρείττον ὄν εἰς αὐτούς τούς Λέγυας ἐμβαλεῖν τούς λίθους, καὶ καταχῶσαι πάντας, ἢ τῶσούτων δεόμενον ποιῆσαι λίθων τὸν Ἡρακλῆα ». Στράβ. Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 240. Ἔστιν τόσον πλέον παράξενον, ὅτι ἡ λογικὴ καὶ νόσιμος τοῦ Στωϊκοῦ Ποσειδωνίου σημείωσις ἐσκαιθάλασε τὸν Στωϊκὸν Στράβωνα, ὅσον αὐτὸς ὁ Στράβων ὁμολογεῖ ἄλλου (σελ. 24) ποίαν ὑπόληψιν εἶχε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων, λέγων, « Κερκυνὸς γὰρ καὶ αἰγίς, καὶ τρίαίνα, καὶ λαμπάδες, καὶ δράκοντες, καὶ θυρσόλογχα τῶν θεῶν ὄπλα, μῦθοι, καὶ πᾶσα θεολογία ἀρχαῖκή ». Προσθίτει δὲ ἀμέσως· « Ταῦτα δ' ἀπεδείξαντο οἱ τὰς πολιτείας κατασησάμενοι μορμολύκας τινας πρὸς τοὺς νηπιόφρονας ». Ἐ' ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Στράβωνος εἶμαι, ὅτι χρησιμεύουσιν οἱ μῦθοι εἰς τοὺς νομοθέτας, ὅταν πρώτην φοράν συγκροτῶσι πολιτείας· διότι οἱ πρώτοι συνοικισμοὶ τῶν πόλεων εἶναι ἀγρίων, ἢ βαρβάρων ἀνθρώπων συναθροίσματα, τοὺς ὁποίους διὰ νὰ μεταφέρῃ τις ἀπὸ τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον καὶ τὰς καθημερινὰς ἀνομίας εἰς εἰρηνικὴν πολιτείαν κοινωνίαν καὶ συμβίωσιν, συγχωρημένον εἶναι νὰ τοὺς πείσῃ μὲ μύθους, ἐπειδὴ μὲ λόγον εἶναι ἀδύνατον. Ἀλλ' ἀφοῦ